

Den store amer

■ ■ ■ Ideen om den store amerikanske romanen forutsetter at spørsmålet om amerikansk identitet er et konstant problem.

**KULTUR
TORIL
MOI**

Jonathan Franzens nye bok «Frihet» har fått en strålende mottakelse i Norge. Den norske mottakelsen spiller den amerikanske. I USA er boken blitt årets litterære sensasjon. Selv om det finnes kritiske stemmer i USA som i Norge, har de druknet i begeistringskoret. Time Magazine satte bildet av Franzen på forsiden med tittelen «Great American Novelist» (stor amerikansk romanforfatter). Det var første gang på ti år at en forfatter har prydet forsiden av magasinet. Forrige gang det skjedde var i 2000, da æren tilfalt Stephen King, ikke fordi han var den store amerikanske forfatteren, men fordi han tjente uhorvelig med penger.

I USA har innflytelsesrike kritikere utropt Franzens bok til «The Great American Novel» – den store amerikanske romanen. Det slår meg at vi ikke har noe tilsvarende begrep på norsk. Norske forfattere går ikke rundt og drømmer om å skrive «den store norske romanen». Så hva er egentlig «den store amerikanske romanen»? Er det bare rent

tilfeldig at vi ikke har det samme uttrykket på norsk?

Det er faktisk ikke lett å finne en enkel og grei definisjon på begrepet. Det betyr ikke rett og slett en god roman skrevet av en amerikaner. Begrepet brukes om en helt spesifikk type roman, nemlig en roman som griper noe vesentlig ved USA akkurat nå og som dermed kaster lys over hva det betyr å være amerikaner. Den store amerikanske romanen får amerikanerne til å forstå seg selv. For at dette begrepet skal være meningsfullt må en forutsette at spørsmålet om hva amerikansk identitet er, er et konstant problem. Tanken ser også ut til å være at det bare er romanformen som kan samle trådene til en kaleidoskopisk vev. En snakker i hvert fall aldri om «det store amerikanske essayet», eller «det store amerikanske teaterstykket».

Begrepet er langt fra nytt. Det ble først brukt med en viss lengselsfull klang. Hvor er den store amerikanske romanen, sukket man alt i 1862. På 1800-tallet leste amerikanerne britiske og franske og russiske romaner med misunnelse. Hvor var det amerikanske svaret på Dickens, Balzac og Tolstoj? I dag kan en finne lister over den store amerikanske romanen overalt på internettet. De spriker en

god del, men noen titler samler alle seg rundt: «Huckleberry Finn» (1884), «The Great Gatsby» (1925), «The Catcher in the Rye» (1951).

Begrepet brukes ofte ironisk: «Så du vil være et år i Paris for å skrive den store amerikanske romanen?» er ikke et vennlig spørsmål. I 1973 ga Philip Roth ut en satirisk roman han like godt kalte «The Great American Novel», som for å få spørsmålet unnagjort med det samme. Boken handler selvsagt om baseball.

I et intervju med BBC sa Franzen nylig at begrepet hører hjemme i store land, som Russland på 1800-tallet og USA i dag, land som samtidig er mektige, mangfoldige og mangslungne. Det går ikke an å skrive «den store samoanske romanen», sa Franzen, for i et lite land blir forsøk på å gripe landets identitet provinsielle.

Utsagnet slo meg: om en norsk forfatter forsøker å forstå Norge (kanskje slik Jan Kjærstad gjør i Forfører-trilogien), er han dermed automatisk provinsiell? Mens Franzen, som forsøker å forstå Amerika, ikke er det? Utsagnet viser i hvert fall at den som vil skrive «den store amerikanske romanen» må strebe etter å være universell. Det er ikke tilfeldig at det store flertallet av lister over

” Hvor er den store amerikanske romanen, sukket man alt i 1862

KULTUR OG MEDIER

DNlørdag

**TORIL
MOI**

Professor i litteratur ved Duke University i Durham, USA

**SUNE
NORDGREN**

Kurator og prosjektleder

**JUSTEIN
GRIPSRUD**

Professor i medievitenskap ved Universitetet i Bergen

**ØYVØR
DALAN VIK**

Filmmanmelder i Dagens Næringsliv

**ERLING
DOKK HOLM**

Arbeider ved Markedshøyskolen og Arkitektur- og designhøyskolen i Oslo

ikanske romanen

«store amerikanske romaner» bare inneholder bøker skrevet av hvite menn. Jeg ble sjokkert over å oppdage at en kvinne som Edith Wharton, som virkelig skrev store amerikanske romaner, og epokegjørende svarte forfattere som Ralph Ellison og Toni Morrison bare sjelden dukker opp på disse listene.

For Franzen innebærer begrepet «den store amerikanske romanen» et forsøk på å skrive en stor roman om samfunnet som sådant. Dette er et prosjekt han selv ikke lenger tror på. I et interessant essay med tittelen «Why bother?» («Hvorfor gidde?», 1996) skriver han at den store samfunnsromanen ikke lenger klarer å speile den mangslungne og kompliserte situasjonen i USA. «Å forvente at en roman skal kunne bære vekten av hele vårt forstyrrete samfunn – at den skal hjelpe oss med å løse problemene vi har i dag – forekommer meg å være en spesifikt amerikansk vrangforestilling. Å skrive setninger som er så autentiske at en kan søke tilflukt i dem: er ikke det nok?»

«Frihet» er en oppslukende og intens bok som er en fryd å lese. Men likevel er det noe ambivalent med den. Det er som om Franzen både vil og ikke vil skrive den store amerikanske romanen. (Det er ingen tvil om at han vil skrive autentiske setninger.) «Frihet» gjør for eksempel absolutt ikke noe forsøk på å fange opp det intenst multikulturelle samfunnet USA er i dag. Handlingen foregår stort sett blant hvite middelklassepersoner. Den eneste viktige ikke-hvite personen dør før romanen er slutt. Uten hennes død, ville romanen ha måttet slutte på langt bitrere vis enn den gjør nå, noe jeg oppfatter som et problem for bokens visjon av Amerika.

Men samtidig handler «Frihet» om tidens store temaer: forholdet mellom industri og natur og mellom krig og fred. Franzens ironi oppløser disse motsetningene fullstendig: Walters grønne aktivisme fremmer gruveindustriens ødeleggelse av landskapet, og selv om USA er i krig, er det bare én person i romanen som i det hele tatt berøres av dette, og han er ikke i det militære.

ÅRETS SENSASJON. Jonathan Franzen er den første forfatteren på ti år som havnet på forsiden av Time Magazine. Foto: Thomas T. Kleiven

«Frihet» blir lest som Franzens forsøk på å gjøre for USA det Tolstoj gjorde for Russland: å finne kritisk uttrykk for et stort samfunns selvforståelse.

Uansett hva Franzen mener om muligheten av å gjøre dette, har slike lesninger støtte i teksten: Det kan ikke være tilfeldig at en av hovedpersonene bruker en

hel sommer på å lese nettopp «Krig og fred».

Toril Moi er professor i litteratur ved Duke University.